
VÝZNAMNÉ UDÁLOSTI

OSLAVY NA VOJENSKÉ LÉKAŘSKÉ AKADEMII J. E. PURKYNĚ

František Dohnal, Vladimír Měrka
Vojenská lékařská akademie J. E. Purkyně, Hradec Králové

Souhrn

V rámci oslav 75 let čs. vojenského zdravotnického školství a 50. výročí založení Vojenské lékařské akademie J. E. Purkyně v Hradci Králové se konala řada významných akcí za účasti předních osobností našeho i zahraničního vojenského medicínského školství. Koncem října 2001 byla uspořádána 1. konference odborné Společnosti vojenských lékařů, proběhla dvě mezinárodní sympozia COMEDS a slavnostní shromáždění pracovníků VLA JEP. Hlavní projev přednesl rektor-velitel akademie plk. doc. MUDr. Svatopluk Býma, CSc. Ve svém vystoupení shrnul historii našeho vojenského zdravotnického školství a současný význam VLA. Hlavní myšlenky projevu jsou uvedeny v článku.

Klíčová slova: Vojenské zdravotnické školství; Vojenská lékařská akademie J. E. Purkyně; Historie.

Celebrations at the Purkyně Military Medical Academy

Summary

On the occasion of the celebration of 75 years of the military medical school system and 50 years since the foundation of the Military Medical Academy in Hradec Králové some important events with the participation of eminent personalities from our country and abroad took place. The first conference of the Association of Czech Military Surgeons, two COMEDS workshops and a festive assembly were arranged at the end of October 2001. The main speech at this assembly was given by rector-commander Colonel Ass. Prof. Býma. He dealt with the history and the present state of the Academy. The essential points of this speech are provided in the article.

Key words: Military medical school system; Purkyně Military Medical Academy; History.

V druhé polovině října letošního roku se ve Vojenské lékařské akademii J. E. Purkyně v Hradci Králové (VLA JEP) uskutečnila série akcí, kterými vyvrcholila připomínka spojených jubileí – 75. výročí vzniku československého (českého) vojenského zdravotnického školství a současně 50 let jeho existence v Hradci Králové.

Z medicínsko-odborných akcí poutala největší pozornost 1. konference odborné Společnosti vojenských lékařů České lékařské společnosti Jana Evangelisty Purkyně. Jednání proběhlo ve dnech 23.–24. října pod záštitou náčelníka Generálního štábu AČR genpor. Ing. Jiřího Šedivého a náčelníka vojenské zdravotnické služby brig. gen. MUDr. Jana Petráše. Konferenci pozdravil předseda České lékařské společnosti JEP a současně prezident Svě-

tové lékařské asociace, vědecko-pedagogický pracovník školy prof. MUDr. Jaroslav Blahoš, DrSc.

Téměř souběžně probíhala dvě významná mezinárodní sympozia uskutečněná v rámci činnosti COMEDS (Výbor náčelníků zdravotnických služeb států NATO). První z nich, pod předsednictvím doc. RNDr. Aleše Macely, CSc. – ředitele Ústavu radiobiologie a imunologie VLA JEP, řešila problematiku vyjádřenou ústředním názvem „Lidský faktor a medicína“. Druhé vědecké fórum vedl pro rektor pro studijní a pedagogickou činnost VLA JEP pplk. doc. MUDr. Roman Prymula, Ph.D. Toto fórum se zaměřilo na problematiku medicínského vzdělávání.

Oslavy spojených jubileí vyvrcholily společným zasedáním vědecké rady, akademického senátu a

akademické obce školy dne 26. října 2001. Slavnostního aktu se zúčastnila řada významných hostů domácího vědecko-pedagogického i politického života a hosté ze zahraničí. Mnozí z nich vystoupili se svými zdravicemi.

Náměstek ministra obrany Ing. Josef Jehlík; náčelník vojenské zdravotnické služby brig. gen. MUDr. Jan Petráš; ředitel odboru vojenského zdravotnictví Armády Slovenské republiky a ředitel Ústřední vojenské nemocnice v Ružomberku genmjr. MUDr. Igor Čombor; Médecin Général Inspecteur prof. dr.med. Antonin Seigneuric, velitel Vojenské lékařské akademie v Lyonu (Francie); jeho zástupce Médecin Général dr.med. Pierre-Jean Ferriere; plukovník prof. dr.med. Jan Blaszczyk, děkan Vojenské lékařské akademie v Lodži (Polsko); plukovník prof. dr.med. Lucjan Pawlicki, přednosta I. lékařské kliniky VLA v Lodži.

Z místních významných hostů to byli:

Prorektorka Univerzity Karlovy Praha prof. RNDr. Eva Kvasničková, CSc.; děkan Lékařské fakulty Univerzity Karlovy v Hradci Králové prof. MUDr. Ivo Šteiner, CSc.; děkan Farmaceutické fakulty Univerzity Karlovy v Hradci Králové doc. RNDr. Jaroslav Dušek, CSc.; rektor Univerzity Hradec Králové prof. Ing. Pavel Cyrus, CSc.; ředitel Fakultní nemocnice Hradec Králové doc. MUDr. Leoš Heger, CSc.; biskup královéhradecký Mons. Dominik Duka; náměstek primátora města Hradec Králové Ing. Bedřich Koros.

Představitelé odbojových a společenských organizací.

Součástí slavnostního aktu bylo předání vyznamenání a ocenění dlouholetým a významným partnerským organizacím. Zlatá pamětní medaile VLA JEP byla udělena:

Městu Hradec Králové, Lékařské fakultě UK v Hradci Králové, Farmaceutické fakultě UK v Hradci Králové, Univerzitě Hradec Králové, Fakultní nemocnici, Vojenské lékařské akademii v Lodži, Vojenské lékařské akademii v Lyonu, zdravotnické službě Armády Slovenské republiky.

Řada pracovníků VLA JEP byla vyznamenána Čestným odznakem Svazu PTP.

Pozornost upoutalo zejména vystoupení genmjr. MUDr. Igora Čombora, který vyzvedl význam první Československé republiky pro rozvoj slovenské medicíny a slovenského vojenského zdravotnictví zvláště. Po odchodu maďarských a německých odborníků z vojenských nemocnic na území Slovenska by byla funkce těchto zařízení zcela ochromena bez českých vojenských lékařů, kteří se vyznačovali jak vysokou odborností, tak obětavostí. Genmjr. MUDr. Čombor rovněž zdůraznil význam spolupráce VLA s nynější slovenskou vojenskou medicínou v postgraduálním školení slovenských vojenských zdravotnických profesionálů.

Historii a současnému místu vojenského zdravotnického školství byl věnován hlavní projev, který přednesl rektor-velitel VLA plk. doc. MUDr. Svato-
pluk Býma, CSc. Jeho zkrácené znění otiskujeme:

Naším dnešním slavnostním shromážděním vrcholí připomínka významných jubileí a bilanční připomenutí vývojových směrů českého a československého vojenského zdravotnického školství.

Před 225 lety, v roce 1776, přijala dvorská válečná rada ve Vídni usnesení, kterým se s konečnou platností zapovídalo přijetí takových ranhojičů do armády, kteří nestudovali anatomii a nebyli ze znalostí úředně přezkoušeni. Je to možné považovat za počátek organizovaného vzdělávání vojenského zdravotnického personálu v našich zemích. V posádkové nemocnici v Gumpendorfu u Vídne začaly být organizovány půlroční kurzy pro vojenské ranhojiče vedené Jacobem Reinleinem, profesorem anatomie Lékařské fakulty vídeňské univerzity. Vrcholí tak počáteční etapa snah o povznesení úrovně rakouského vojenského zdravotnictví vedená holandskými lékaři působícími u dvora a ve vídeňském lékařském školství – Gerhardem van Swietenem a Antonem von Sörckem.

Hlavním mezníkem rakouské etapy vývoje našeho vojenského zdravotnického školství však bylo v roce 1785 zřízení Vojenské lékařské akademie, které navrhl Giovanni Allesandr Brambilla, osobní lékař panovníka. Nazvána byla po svém zakladateli, autorovi četných politických a společenských reforem císaři Josefu II. – Josefínem. Poslání školy bylo spatřováno v plnění těchto úkolů:

- výchova zdatných vojenských lékařů,
- vytvoření učené společnosti pro bádání v medicínské vědě,
- vytvoření stálé polní sanitní komise k řešení otázek poskytování zdravotnické pomoci na bojištích.

V historii Josefa nechyběla řada dramatických událostí a vývojových zlomů, které odrážely jak vývoj medicíny, včetně názorů na její studium, tak vojenství. Dvakrát byla činnost školy přerušena – v roce 1822 a v roce 1848, dvakrát byla znovu obnovena jako jediný spolehlivý zdroj doplňování zdravotnické služby císařské a královské armády lékařským personálem.

V roce 1874 byla nakonec zrušena a později vystřídána jiným modelem přípravy, který uplatňovala Vojensko-lékařská aplikační škola. V dvanáctiměsíčním školení připravovala na službu vojenských lékařů absolventy univerzit, kteří se rozhodli aktivovat. Odborné zázemí měla v posádkové nemocnici 1 Vídeň a tento model vydržel až do konce 1. světové války.

Připomeňme na tomto místě, že do historie vzdělávání vojenských lékařů monarchie se výrazně zapsala řada renomovaných lékařů českého původu.

Vznik samostatné Československé republiky v roce 1918 znamenal současně počátek budování demokratické armády. Nově aktivovaní důstojníci zdravotnictva se připravovali nejprve v tzv. informačních kurzech organizovaných od roku 1922. Seznamováni byli s nejdůležitějšími vojenskými předpisy a vybranými problémy vojenského zdravotnictví.

Pevný článek přípravy vojenských lékařů z povolání představovala až Vojenská škola lékařská. Její vznik byl výsledkem rozhodnutí vlády Československé republiky, která před 75 lety svým usnesením z 25. června 1926 vymezila zásady doplňování armády odborným lékařským a farmaceutickým personálem. Vojenská škola lékařská v desetiměsíčním intenzivním školení zajišťovala specializovanou vojensko-medicínskou a vojenskoodbornou přípravu posluchačů v rozsahu potřebném pro výkon funkce lékaře útvaru. Ve specializovaných kurzech pak připravovala vyšší důstojníky zdravotnické služby, velitele léčebných zařízení a odborníky zdravotnické služby pro vyšší stupně velení. Od vzniku školy stál v jejím čele gen. zdrav. MUDr. Rudolf Pelikán, známá postava zdravotnické služby v čs. legiích v Rusku. V letech 1938 a 1939 škole velel gen. zdrav. MUDr. Alfred Pazderník.

Druhou světovou válkou byl vývoj čs. vojenské zdravotnické služby na domácí půdě přerušen. Po rozpuštění Československé armády našla řada lékařů své místo v zahraničním i domácím odboji, zejména v organizaci Obrana národa. Téměř 800 zdravotníků působilo v zahraničním odboji, z toho celkem 385 lékařů a lékárníků prošlo československými jednotkami ve Francii, v Anglii, na Středním východě, v severní Africe a na východní frontě.

Nejvíce lékařů se soustředilo v Anglii. Tamní vláda umožnila dokončit lékařská studia medikům, kteří byli v Československu ve 4. a 5. roce studia, na britských univerzitách. Společně pak byli v letech 1943–1944 promováni na Univerzitě v Oxfordu.

Nepřerušena zůstala tradice vojenského zdravotnického školství. V sídle brigádní ambulance v Leamingtonu a Waltonu on the Naze proběhlo několik cyklů Školy na důstojníky zdravotnictva a lékárnictva pod vedením mjr. MUDr. Vladimíra Jančí. Více než stovka našich lékařů byla přijata do služeb Royal Army Medical Corps a spojeneckých armád. Dvacet čtyři lékařů působilo u československých leteckých jednotek v rámci RAF.

Léta 2. světové války zasáhla do sboru vojenských lékařů z povolání výrazně. Vedle přímých ztrát v odboji a v důsledku genocidy se negativně projevovala odmlka v činnosti českých vysokých škol a skutečnost, že po rozpuštění Československé armády v roce 1939 si vojenští lékaři našli nová působiště. V důsledku těchto faktorů byly předepsané počty vojenské zdravotnické služby v roce 1945 naplněny na 40 %.

Činnost Vojenské lékařské školy byla obnovena a jejím důležitým úkolem bylo mírnit výrazný poválečný nedostatek vojenských lékařů z povolání. Z tohoto důvodu byla zkrácena také doba trvání školy. Škole postupně veleli: gen. zdrav. MUDr. Alfred Pazderník, gen. zdrav. MUDr. Vladimír Lederer, gen. zdrav. MUDr. Hugo Pokorný a brig. gen. MUDr. Richard Megiska. V poválečných podmínkách a souvislostech však silily tendence, které s poukazem na praxi některých armád světa požadovaly vytvoření samostatné vysoké vojenské lékařské školy. Silným podpůrným argumentem při tom byla nutnost promítnout do přípravy vojenského zdravotnického personálu výsledky zkušeností z 2. světové války.

Před 50 lety, v roce 1951, začala ve vývoji československého vojenského zdravotnického školství nová etapa trvale spjatá s městem Hradec Králové. Nepřetržitě trvá dodnes, vojenské zdravotnické školství patří ke koloritu města i celého regionu. Rychlému etablování Vojenské lékařské akademie, která zde začala svou činnost, napomohla zásadním způsobem skutečnost, že vznikla na bázi v roce 1945 založené Lékařské fakulty Univerzity Karlovy – její teoretické a klinické části. Renomé pracovníků fakulty, kteří se z velké míry stali příslušníky VLA, výrazně přispělo k tomu, že nová škola se v krátké době stala vzdělávacím a vědeckým centrem československé vojenské zdravotnické služby, získala dobrou pověst doma i v zahraničí. VLA vychovala celou řadu vyspělých vojensko-medicínských odborníků a s její existencí jsou spojeny i první medicínské kroky některých současných předních odborníků čs. lékařství.

Stabilně pozitivně hodnocenou oblastí činnosti školy byla vědeckovýzkumná práce. Pozornost byla upřena k potřebám vojenského zdravotnictví, stále větší prostor zabírala aplikace na podmínky válečného konfliktu za použití zbraní hromadného ničení.

Badatelská práce zaujala mnohé posluchače. Výsledky své práce prezentovali na studentských soutěžích a vědeckých konferencích. Začal se tak odvíjet neopominutelný a trvalý vývojový rys hradeckého medicínského školství.

Profesionalita a pevné odborné zaměření byly orientace, které do značné míry překlenuly snahy o zpolitizování medicíny a jejího školství. Naopak, právě v tomto prostředí měla živnou půdu nedůvěra v předkládané hotové a jediné pravdy.

Řada příslušníků akademie vkládala naděje do oteplení politických poměrů v roce 1956. Projevilo se to i uspořádáním studentského majálesu v květnu toho roku. Vojenská lékařská akademie vyzvala k obrození tradic českého nezávislého studentského hnutí. Obdobné naděje se později upíraly k myšlenkám Pražského jara roku 1968.

Hlásíme se k odkazu medicínské a vědecké pokrokovosti VLA a Lékařské fakulty Univerzity Karlovy v Hradci Králové. Jmenujme v této souvislosti alespoň takové osobnosti, jakými byli prof. J. Bedrna, J. Hybášek, J. Liškutin, J. Lichtenberg, profesori A. Fingerland, J. Baštecký, J. Hromada, později profesori J. Procházka, R. Petr, L. Steinhart, P. Sazama, L. Chrobák... úplný výčet by byl dlouhý, zahrnoval by jejich pokračovatele a žáky. Jsem rád, že mohu některé z těchto osobností lékařství přivítat mezi námi.

Od roku 1958 se po celé následující třicetiletí vojenské vysoké zdravotnické školství vyvíjelo v organizační podobě Vojenského lékařského výzkumného a doškolovacího ústavu Jana Evangelisty Purkyně (VLVDÚ). Do popředí jeho činnosti vystoupily výzkumné úkoly a činnost na úseku dalšího školení a specializace vojenských lékařů a farmaceutů. Značný díl dalšího základního úkolu školy – tj. pregraduální přípravy budoucích vojenských lékařů – převzala obnovená Lékařská fakulta Univerzity Karlovy v Hradci Králové. Rozvíjení vzájemné spolupráce našich dvou partnerských škol se stalo každodenní potřebou a nutností. V roce 1976 přistoupila k tomuto svazku Farmaceutická fakulta UK v Hradci Králové jako významný garant výchovy vojenských farmaceutů. Vojenský lékařský výzkumný a doškolovací ústav se stal pokračovatelem VLA, dařilo se mu naplňovat základní obsahové úkoly své činnosti, kontinuita odborné přípravy a výchovy odborníků vojenské zdravotnické služby nebyla přerušena. Potvrdila se současně nezastupitelnost vojenského zdravot-

nického školství jako trvalého a jistého zdroje doplňování vojenské zdravotnické služby medicínskými profesionály. K pozitivům VLVDÚ především patřily úspěchy v těchto oblastech činnosti:

- vědeckovýzkumná oblast,
- pedagogická činnost,
- rozvíjení kontaktů s domácími i zahraničními odbornými pracovišti, a to i přes omezené možnosti dané dobovými politickými poměry,
- studentská vědecká odborná činnost,
- vynálezecké hnutí.

K charakteristice školy patří i jména jejích předních odborníků, byť i jejich výčet nemůže být úplný: J. Mráz, M. Dostál, O. Neruda, K. Makovička, V. Měrka, M. Šplího, O. Vincent, Z. Hottmar, V. Voplatek, A. Beneš, B. Konečný, L. Vykouřil, V. Jurkovič, J. Mazák, J. Vaňásek, V. Pidrman, J. Kačerovský, M. Bláha, Z. Fink, V. Hrdina, J. Fusek, J. Bajgar, P. Propper, A. Macela, V. Šperling, J. Ošanec, K. Slezák, J. Ryšánek, A. Žák, V. Kučera, J. Zvolánek, J. Pačes. Ve výčtu by neměli chybět ani velitelé školy (chronologicky od počátku činnosti školy): O. Vymětal, J. Krčál, Z. Fink, J. Vaňásek, později P. Kuna.

V roce 1988 se škola vrátila k názvu Vojenská lékařská akademie Jana Evangelisty Purkyně, který institucionálně výstižněji postihuje rozsáhlou škálu její činnosti.

Do kvalitativně nové etapy svého vývoje však škola vstoupila po listopadu 1989. Prošla transformací, která zásadním způsobem změnila vojensko-odborné výukové programy, organizační strukturu školy, personální zabezpečení, skladbu pedagogického sboru.

Byl poprvé svobodně zvolen rektor školy – plk. prof. Josef Fusek, DrSc., který úspěšně vykonával svoji činnost po dvě funkční období a pod jehož vedením se akademie začlenila do nové vysokoškolské soustavy.

Od roku 1993 (vznik České republiky) představuje akademie centrum přípravy vojenských zdravotnických profesionálů Armády České republiky.

Vedle dlouhodobě zformovaných, standardních oblastí činnosti školy vystupují do popředí některé zvláštní aktivity. Patří k nim bezesporu humanitární role naší vojenské zdravotnické služby a příslušníků VLA JEP v ohniscích konfliktů ve světě.

Již v roce 1991 byl do oblasti Perského zálivu vyslán čs. samostatný protichemický prapor. Počínaje rokem 1994 byla založena další tradice – pravidelné působení vojenských zdravotníků v mírových misích na území bývalé Jugoslávie. Do povědomí veřejnosti vešlo působení 6. polní nemocnice, nejprve v Albánii, poté při likvidaci následků zemětřesení v Turecku.

Někteří pracovníci VLA JEP jsou zastoupeni v mezinárodních nevládních institucích a ve funkcích expertů a poradců OSN a NATO. Nejvyšší funkci v rámci zdravotnické služby Spojeného veleného NATO v Evropě zastává brigádní generál doc. MUDr. Leo Klein, CSc., který je široké veřejnosti znám z působení na katedře válečné chirurgie VLA JEP, prof. MUDr. Jaroslav Blahoš, DrSc. je v čele Světové lékařské asociace, která sdružuje přes 8 milionů lékařů z téměř 80 zemí světa apod.

Do současné doby hradecké vojenské zdravotnické školství připravilo formou pregraduálního studia bezmála 2600 vojenských lékařů, stomatologů a farmaceutů. Je pro mne velkým potěšením, že Vás mohu informovat, že po dohodě Ministerstev obrany ČR a SR budou ve vojensko-medicínských disciplínách slovenští vojenští zdravotníci profesionálové opět školeni na VLA JEP. Za to platí dík i oběma přítomným náčelníkům vojenských zdravotnických služeb a tento přístup umožňuje i mnohem snazší budování společných zdravotnických jednotek.

Po roce 1990 je realizována praxe, kdy vojenští posluchači studují v příslušných ročnících Lékařské a Farmaceutické fakulty UK v Hradci Králové (zde se také podrobují jednotnému přijímacímu řízení). Získávají tak pro armádu zdarma lékařské a farmaceutické vzdělání. Vojenská lékařská akademie pak plně zabezpečuje vojensko-odbornou výuku.

VLA JEP tak bezprostředně předává nejaktuálnější vědecké poznatky, kdy v rámci svých kateder a ústavů pokrývá vědeckovýzkumné a expertizní aktivity v oblasti ochrany živé síly před účinky jaderných, chemických a biologických zbraní. Tuto problematiku nelze vzhledem k úzké návaznosti na činnost vojsk a vzhledem k důležitosti pro obranu řešit a provádět na civilních pracovištích a v civilních organizacích.

VLA JEP v současnosti představuje centrum pro integrované vzdělávání a vědeckovýzkumnou činnost zabezpečující edukační a vědecké aktivity všech druhů a stupňů pro přípravu vojenských zdravotnických profesionálů, které odpovídá systému přípravy v armádách zemí NATO. Cílem školy do budoucnosti je být i nadále moderní vysokoškolskou institucí plně profesionálně srovnatelnou s ostatními vysokými školami, přitom s výrazným zaměřením na rozvoj vojensko-medicínských odborností.

Problematika historického vývoje československého (českého) vojenského zdravotnického školství a jeho současná podoba jsou podrobněji zpracovány v publikacích vydaných při příležitosti uvedených jubileí v roce 2001: „Vojenské zdravotnické školství 1926–2001“ a „Almanach – 75 let československého vojenského zdravotnického školství a 50 let Vojenské lékařské akademie Jana Evangelisty Purkyně“. Současně VLA JEP realizovala i filmové zpracování této tematiky ve videofilmu „Vojenské zdravotnické školství v proměnách času“.

Do redakce došlo 5. 12. 2001

Korespondence: Doc. PhDr. František Dohnal, CSc.
Vojenská lékařská akademie J. E. Purkyně
Třebešská 1575
500 01 Hradec Králové
e-mail: dohnal@pmfhk.cz

***Přejeme našim čtenářům a přispěvatelům v roce 2002 hodně zdraví, životní pohody
a pracovních úspěchů a těšíme se na další spolupráci.***

Redakce

